

...Als de donder van de hemel...

Functie van het 'amen'

H. van den Berg

Van een mannenvereniging te Gramsbergen kreeg ik een vraag over het woordje 'amen'. Dit naar aanleiding van de schetsenbundel *Apostolische Kerkorde* door ds. G. van Rongen. Deze schreef schetsen over de 'Pastorale brieven' van de apostel Paulus. Op blz. 48 van deze schetsenbundel worden de volgende vragen gesteld, waar de mannenvereniging niet uitkwam: 'Wat is de oorspronkelijke functie van het woord 'amen'?' en 'Hoe kunnen we deze functie in onze liturgie herstellen?'

'Amen' na de lofprijzing

Beide vragen worden gesteld naar aanleiding van 1 Timoteüs 6:16. Paulus spreekt daar over God 'die alleen onsterfelijkheid heeft en een ontoegankelijk licht bewoont, die geen der mensen gezien heeft of zien kan. Hem zij eer en eeuwige kracht! Amen'. Paulus komt hier tot een van zijn vele lofprijzingen. En hij besluit die met een 'amen'. Dat is een belangrijk woord in het leven van Gods kinderen. We denken daar misschien niet altijd bij na. Maar als we dat woordje 'amen' niet zouden hebben, dan zouden we veel missen. Het is een wonder dat dit bij onze woordenschat mag horen. Want hier drukken we onze zekerheid en ons vertrouwen mee uit. 'Amen', dit gaat terug op een hebreuws woord, dat 'trouw', 'waarheid' betekent. Vandaar ook de uitleg aan het eind van de Catechismus: 'Amen wil zeggen: het is waar en zeker'. Een troostrijk einde van de Catechismus als troostboek.

De christen heeft houvast. In een tijd van veel onzekerheid mag hij 'amen' roepen: 'het staat vast', 'dit is zeker!'. 'Amen' is dus blijk van hartelijke instemming! Dat is ook de toonhoogte in 1 Timoteüs 6:16. *Zó* - zoals het gezegd is in de lofprijzing - zo is het! Al eerder in deze brief gebruikte Paulus die uitroep, nl. in 1 Timoteüs 1:17: 'De Koning der eeuwen, de onvergankelijke, de onzienlijke, de enige God, zij eer en heerlijkheid in alle eeuwigheid! Amen.' Opnieuw na een lofzang op Gods grootheid. (Trouwens, ook bij deze tekst stelde ds. Van Rongen de vraag naar de oorspronkelijke functie van het woordje 'amen', zie schetsenbundel blz. 15). Vaak kom je in de brieven van Paulus lofprijzingen tegen, die hij besluit met het woordje 'amen' (Rom. 1:25; 11:36; Gal. 1:5; Ef. 3:21 enz. enz.). Laat Gods kind in 's Hoogsten lof zijn lust zoeken, want zo voedt hij het oud vertrouwen weer!

Het 'amen' van de gemeente

Je vraagt je intussen wel af: waarom gebruikt de apostel zo vaak het woordje 'amen'? Is dat om voor zichzelf de lofprijzing nog eens kracht bij te zetten? Wil hij door veelvuldig gebruik zich als het ware 'opwerken' tot de zekerheid en de vastheid van het geloof?

Nee. We moeten het hier in een andere richting zoeken. De vraagstelling van ds. Van Rongen verraadt dat al. Hij schrijft nl: 'Hoe kunnen we deze functie in onze liturgie herstellen?' Hij brengt de zondagse liturgie in beeld. In de apostolische tijd werd het 'amen' door de gemeente gesproken. 1 Korintiërs 14 zet ons op dit spoor. De apostel spreekt in dat hoofdstuk over de tongentaal. In dat verband vraagt hij aan de gemeente (vers 16): als iemand in onverstaanbare tongentaal de zegen uitspreekt, 'hoe zal iemand, die als toehoorder aanwezig is, op uw dankzegging zijn amen spreken?' Dit wijst op de gewoonte dat de gemeente het 'amen' sprak. En Paulus zou het een kwalijke zaak vinden als die gewoonte aan de gemeente werd ontnomen, doordat er in onverstaanbare tongen werd gesproken. Ook 2 Korintiërs 1:20 wijst in die richting. Paulus schrijft daar: 'Want hoevele beloften Gods er ook zijn, in Hem is het: Ja; daarom is ook door Hem het: Amen, tot eer van God door ons'.

Hier wordt een tipje van de sluier die er over de erediensten van die tijd hangt, opgelicht. De jonge christenen hoorden met hart en ziel de prediking en uitten daarna geestdriftig hun geloof in het 'amen'. Ze tekenden ervoor! Dat was geen nieuwlichterij! Men greep terug op een oude gewoonte in de synagoge. Daar werd door de gemeente meer dan eens het 'amen' gesproken. In ieder geval na elke lofprijzing van God en als de zegen werd uitgesproken. Dit greep weer terug op de Schriften van het Oude Testament (bijv. 1 Kronieken 16:36).

Hoe verliep dat verder?

In de oud-christelijke kerk van de eerste eeuwen na Christus bleef deze gewoonte in gebruik. Bekend is wat Hiëronymus (340-420) hiervan vertelt. Hij zegt dat het 'amen' van de gemeente in de basilieken van Rome als de donder van de hemel klonk. De geestdrift was blijkbaar nog bij lange na niet verdwenen. Maar in later tijden is daar weinig meer van terug te horen. Het 'amen' van de gemeente verstomt. Veel activiteit in de eredienst werd naar de priester togetrokken. Naast de zang werd ook het 'amen' aan de gemeente ontnomen. Daar was van de kant van de gemeente geen enkele betrokkenheid

meer bij de eredienst. Ze was een menigte van toeschouwers geworden, die het hele schouwspel van de mis (het hoogtepunt in de roomse eredienst) op een afstand zag gebeuren.

Gelukkig heeft de Reformatie op dit punt veel hersteld. De gemeente heeft onder andere haar zang weer teruggekregen. Maar het 'amen' niet.

Eerherstel

Hoe kunnen we de oorspronkelijke functie van het 'amen' in de liturgie herstellen? U begrijpt: in het licht van Schrift en historie een wettige vraag.

Ik wijs erop, dat in meer dan één gemeente op deze vraag al een antwoord is gegeven. Zo is er een gemeente waar de gemeente tot vier keer toe per dienst het 'amen' voor z'n rekening neemt, nl. na votum, zegengroet, preek en slotzegen. In alle gevallen wordt het daar gesproken. In een andere kerk heeft men het gezongen 'amen' aan het einde van de dienst, als antwoord op de slotzegen. Zo zou er meer variatie te bedenken zijn. Hoe dan ook: het is terecht dat een oud recht, gefundeerd in de Schrift, aan de gemeente wordt teruggegeven. De gemeente moet zelf haar vertrouwen in God met haar 'amen' stem geven. Ze mag zich best laten horen in een wereld waar zoveel tegenstemmen tegen God en zijn Gezalfde klinken.

Literatuur:

K. Deddens, *Waar alles van Hem spreekt*. Groningen z.j. (blz. 109-114).

G. van Rongen, *Samen met al de heiligen III*. Barneveld z.j. (blz. 197-199).

C. Trimp, *De gemeente en haar liturgie*. Kampen 1983. (blz. 95-100).